

Верховод Ірина С.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, Мелітополь, Україна
e-mail: verkhovod-ira@ukr.net;
ORCID ID: 0000-0002-9176-2574

ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК І ЕКОНОМІЧНА ДИНАМІКА: РЕСУРСИ І РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІАЛЬНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА РОЗВИНУТИХ КРАЇН

Verkhovod Iryna.
Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University
Hetmanska St, 20, Melitopol, Ukraine
e-mail: verkhovod-ira@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9176-2574

HUMAN DEVELOPMENT AND ECONOMIC DYNAMICS: RESOURCES AND RESULTS OF THE SOCIAL SECTOR OF UKRAINE AND DEVELOPED COUNTRIES

Анотація. Проведено порівняльний аналіз динаміки ІЛР та національного доходу на особу в Україні та в країнах, що протягом тривалого часу обіймають провідні позиції за ІЛР. Перший трактується як узагальнюючий показник суспільно значущих результатів функціонування соціального сектору національної економіки. Другий — як оцінка загальних ресурсних можливостей економіки.

Виявлено, що розрив за розмірами національного доходу на особу зростає значно швидше за розрив у ІЛР та набув значно більшого розміру. Це свідчення нарощення навантаження на соціальний сектор. З одного боку, відбувається погіршення ресурсних умов його функціонування. З іншого — підвищуються суспільні вимоги до інтенсивності використання його обмежених можливостей. Це формує несприятливі умови для відтворення інституціональної спроможності установ соціального сектору, унеможлиблює поширення ефективних механізмів і процедур їхньої взаємодії установ з основними групами контрагентів.

Вирішення проблеми недостатнього ресурсного забезпечення соціальної сфери неможливе за збереження явного домінування бюджетного її фінансування та без поширення інститутів, що забезпечать дієві стимули до орієнтації установ соціальної сфери на насичення економіки ресурсами кваліфікованої праці та її перетворення на сферу ефективного освоєння інвестицій в людський капітал.

Ключові слова: соціальний сектор, ресурсне забезпечення, людський розвиток, відставання від розвинутих країн.

Abstract. A comparative analysis of the dynamics of HDI and national income per capita in Ukraine and in countries that have long held leading positions in HDI. The first indicator has been considered as a generalizing estimation of socially significant results

of the national economy's social sector. The second — as a characteristic of the economy overall resource potential.

It was found that the gap in the size of national income per capita grew much faster than the gap in HDI and became much larger. This is evidence of increasing the burden on the social sector. On the one hand — the deteriorating of resource conditions is observed. On the other — the social requirements to usage of the sector's limited possibilities have increased. It forms adverse conditions to restore its institutional capacity, which prevents the spread of effective mechanisms and procedures of social institutions interaction with major groups of counteragents.

Solving the problem of insufficient resources of the social sphere is impossible without maintaining the clear dominance of its budget funding and without the spread of institutions that will provide effective incentives for social institutions to focus on saturation of the economy with skilled labor and social sector transformation into effective sphere of development of investment in human capital.

Keywords: social sector, resource provision, human development, lagging behind developed countries.

JEL codes: D 02, D 60, H 42

Постановка проблеми. Оцінювання довгострокової соціально-економічної динаміки виступає водночас і вкрай складним, і критично важливим завданням науково-теоретичного обґрунтування політики розвитку соціальної сфери економіки.

Складність зумовлюється, в першу чергу, множинністю чинників, що детермінують динаміку всіх показників рівня та якості людського життя. Технологічні й структурні зміни, вплив різних аспектів державної політики, кон'юнктури глобальних і національних ринків, зрушень у моделях бізнес- та споживацької поведінки діють одночасно. Відповідно, пояснення будь-якої динаміки впливом лише одного чинника, навіть за допомогою статистичних методів факторного аналізу, перетворюється на формальність. Наприклад, зафіксоване в певній країні скорочення рівня абсолютної бідності, має трактуватись як ознака успішності відповідної політики, чи лише побічний результат зростання сільськогосподарської продуктивності, зумовленого залученням ефективніших агротехнологій, розроблених і випробуваних в інших країнах? А зменшення рівня дитячої смертності свідчить про зростання доступності якісних медичних послуг для населення, як прояв підвищення ефективності національної системи охорони здоров'я, чи лише про долучення до ефективніших медичних протоколів та отримання масштабної міжнародної допомоги для їх поширення в національній системі охорони здоров'я?

Важливість та актуальність такої оцінки зумовлюється тим, що саме в довгострокових трендах виявляються найфундаментальніші риси «господарського порядку» певної економічної системи і місце у ньому соціального сектору. Так, блискучий приклад міждисциплінарного підходу для пояснення проблем соціально-економічного розвитку надає робота Д. Норта, Д. Уоліса і Б. Вайнгаста [1]. Вона містить тезу про те, що провідні («розвинуті») країни відрізняються від «всіх інших» не власне темпами економічного зростання (періоди бурхливого зростання, як результат сприятливої кон'юнктури глобальних ринків, спостерігаються, навіть щодо найменш схильних до соціально-економічного прогресу країн), а здатністю уникати періодів стрімкого скорочення масштабів економічної активності. Ілюстративним може бути приклад України, яка в першому десятилітті XXI ст. з різницею у

три роки продемонстрували і найвищі річні темпи приросту ВВП у Європі, і наймасштабніший спад виробництва в період першої глобальної фінансової кризи. При цьому, вже друге десятиліття плоді періодів позитивної економічної динаміки в Україні зводяться нанівець стрімкими «зривами». Останні, по-перше, суттєво підривають рівень добробуту широких верств населення і особливо важким тягарем покладаються на наймеш заможні домогосподарства. По-друге, утворюють штучно занижену базу порівняння, спираючись на яку, можна видавати процеси «повернення до втрачених нещодавно характеристик місткості й продуктивності національного виробництва» за зростання, хоча якісно це принципово різні процеси: задіяння обладнання, що простоювало, чи повернення до повної зайнятості персоналу від вимушено скороченої тривалості робочого часу принципово відрізняється за соціально-економічними наслідками від будівництва нових, чи розширення існуючих виробничих потужностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи нашого дослідження сформовані на перетині трьох компонентів. Першій — це роботи Норта, Уоліса і Вайнгаста та Д. Акемоглу — стосовно пріоритетності забезпеченням широкого доступу до освіти, як критично важливого ресурсу інноваційної економіки, від поширеності якого залежить доступ до інститутів, як тих, що забезпечують реалізацію економічного потенціалу особи (ефективне підприємництво та кваліфікована праця за наймом), так і до тих, що забезпечують політичний захист конкурентного порядку і «обернений сприятливий зв'язок: конкурентна економіка — конкурентна політика» [1, 2].

Другий — відома та підтримана програмою розвитку ООН концепція «людського розвитку» А. Сена та М. Уль-Хака, що обґрунтовує відповідну систему кількісних показників, для відображення зв'язку між економічним зростанням і мірою досягнення цілей людського розвитку: мати доступ до знань і прожити довге здорове життя [3–6]. При цьому в контексті нашого дослідження, принципова важлива риса показників у складі ІЛР — їхній відносний, порівняльний характер, вони відображають саме позицію, «відстань» країни на векторі між «кращим і гіршим можливим» показником за одним з прийнятих критеріїв оцінювання. Відповідно, це індикатори позиціонування місця країни в процесах глобального розвитку, поліпшення умов життя та людиноцентричної трансформації суспільства, адже значення кожного національного індикатора залежить не лише від характеристик людського життя в певній країні. Оцінка методом Аткінсона⁴ забезпечує вплив на кожен національний показник також мінімального та максимального прийнятих для розрахунків значень — по суті індекс по кожному виміру людського розвитку — це відношення відстані «національний показник — максимальний» до відстані «національний — мінімальний». Якщо прийняти, що максимальний показник — краща, досягнута людством на поточний момент характеристика, а мінімальний — гірше відоме, чи гірше теоретично можливе значення, то національна оцінка відображає позицію країни в просторі «від гірших до кращих досягнень» [7].

Нарешті третя — концепція інституціональної спроможності, що відображає, що саме поширені в суспільстві (організації, середовищі господарської взаємо-

⁴ Розраховується як відношення відстані між національним показником і мінімальним до відстані між максимальним і мінімальним показником.

дії, певному секторі економіки) інститути, визначають міру реалізації наявного ресурсного потенціалу (економічних і фінансових можливостей) у суспільно значущих результатах (outputs and outcomes) [8–12].

Відповідно з третім компонентом теоретичної бази цієї статті, для оцінки ефективності соціальної політики та навіть ширше — інституціональної спроможності владних структур країни, вкрай важливе співвідношення між темпами економічного зростання і темпами поліпшення результатів щодо людського розвитку. Перші характеризують нарощення економічних, ресурсних можливостей для вирішення завдань людського розвитку, тобто виражають динаміку інструментальних показників — характеристик, що в контексті гуманітарного прогресу цінні не самі по собі, а як засіб, більшою чи меншою мірою необхідна передумова поліпшенням показників, що безпосередньо виражають добробут населення. Другі — власне згадані «самоцінні» показники, агреговані характеристики людського життя, що виражають досягнення суспільства щодо поліпшення людського добробуту, а не його передумов. Наприклад, обсяги приватних і бюджетних витрат на систему охорону здоров'я, кількість лікарів на тисячу населення — інструментальні показники, а от очікувана тривалість життя, чи очікувана тривалість втраченого здорового життя (Lost health expectancy) — це самоцінні показники, перший з яких прямо пов'язаний з добробутом населення, а другий — обернено.

Відповідно, саме співвідношення між динамікою ресурсних показників (поліпшення, чи погіршення наявних ресурсних передумов вирішення завдань соціальної політики і соціальної сфери) і самоцінних показників (що кількісно характеризують досягнення цілей людського розвитку) дозволяє отримати кількісну оцінку ефективності (співвідношення результатів і витрат) функціонування соціальної сфери і реалізації соціальної політики. Таке зіставлення дозволяє відстежувати результати щодо людського розвитку, в розрахунку на одиницю ресурсних можливостей. А саме такі результати (за елімінації впливу коливань ресурсного забезпечення вирішення завдань соціальної сфери і соціальної політики) дозволяють кількісно оцінити вплив «інституціональної спроможності» суспільства та його органів влади, відповідальних за формування і реалізацію соціальної політики на досягнуті характеристики людського розвитку. Сама концепція «інституціональної спроможності» [3–6] передбачає виділення впливу на цільові результати діяльності організації, чи суспільства характеристик норм і правил, стереотипів і процедур поведінки — тобто тих параметрів, що визначають, якою мірою наявний ресурсний потенціал буде реалізовано у досягненні встановлених цілей.

Методика дослідження. Ми проведемо порівняльний аналіз динаміки показників ІЛР, його складових та їхніх співвідношень для України з провідними країнами, що протягом тривалого періоду належать до першої тридцятки країн за розміром ІЛР. Позичування України в такій системі координат дозволить оцінити чи скоротився розрив, що спостерігався наприкінці ХХ ст. між Україною та провідними країнами. У подальших дослідженнях аналіз буде розширено завдяки порівнянню з другою групою країн — пострадянських, порівняння з якими дозволить оцінити динаміку людського розвитку України відносно інших країн, що мали схожі інституціональні та структурні проблеми на момент початку вимірювань (період розпаду СРСР) та покаже порівняльну ефективність ре-

форм. Вибір ретроспективного періоду здійснювався окремо по кожному критерію для забезпечення порівнюваності показників за всі роки за критерієм єдиної методики розрахунку.

Порівняння проводилось за двома критеріями: власне за комплексною характеристикою реалізації провідних цілей суспільного розвитку (розміри агрегованої оцінки ІЛР) та за економічними передумовами досягнення провідних цілей суспільного розвитку (розміри національного доходу оцінені за в постійних доларах за паритетом купівельної спроможності). Власне поєднання двох цих критеріїв дозволить оцінити якою мірою відбувається реалізація ресурсних передумов у результатах щодо здоров'я й освіти населення.

Оцінювання довгострокової динаміки ускладняється змінами, що відбувались в методології розрахунку ІЛР, зокрема найглобальнішої з них: відмова від показників писемності дорослого населення та частки учнів серед відповідного вікового контингенту як показників розвитку за критерієм доступності освіти, що були замінені на показники фактичної та очікуваної середньої тривалості навчання у роках. Тому базовим ретроспективним періодом обрано 2011–2019 роки, коли зберігається методична єдність і порівнюваність показників (незважаючи на корегування максимального значення національного доходу на особу, що використовується для розрахунків). Проте для найбільш узагальнюючого позиціонування країн за результатами соціального розвитку, для характеристики, яка не передбачає кількісної визначеності відмінностей, для трактовки в межах «позитивна / негативна динаміка», «пришвидшення / уповільнення розвитку» і період 1990–2019 рр. має вважатись прийнятним.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Мета дослідження полягає в уточненні фундаментальних характеристик моделі національної економіки України, визначенні ролі соціальної сфери в цій моделі та зіставлення можливостей і обмежень, притаманних цій моделі з рисами економічних систем країн, що належать до групи «країни з дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу».

Виклад основного матеріалу. По групі країн, що станом на 2019 р. входять до 30-ки з найвищим індексом розвитку людського потенціалу рівень цього показника в 1990 р. коливався від 0,871 у Австралії, до 0,697 у Саудівської Аравії. Відповідно, відставання України від країни з найвищим рівнем людського розвитку становило 20,14 %. Щодо країни, що мала найнижчий станом на 1990 р. ІЛР, то Україна переважала її на 0,98 %. Відставання України від середнього (не зваженого за чисельністю населення) значення ІЛР по тридцятці провідних країн становило в 1990 р. становило 9,6 %.

Станом на 2019 р. відставання України від країни з найвищим ІЛР зросло і дорівнює вже 22,85 %. Країна з найнижчим серед провідних країн значенням ІЛР випереджає Україну вже на 9,84 %. Підкреслимо, це не означає, що так зросло відставання України від тридцятої позиції рейтингу (станом на 1990 Португалія мала нижчий за Україну рейтинг за ІЛР), це лише свідчення радикальних відмінностей між людським розвитком Португалії і України, що драматично змінили співвідношення цільових характеристик соціального середовища в двох

цих країнах, не на користь соціального сектору України. Відставання ІЛР України від середнього по 30 країнам з вищими значеннями ІЛР досягло 18,76 % (зросло практично в двічі). Отже функціонування соціального сектору країн, що формують сучасну «провідну тридцятку» за людським розвитком протягом періоду 1990–2019 рр. принципово, якісно відрізнялось від України. Йдеться не лише про масштаби й динаміку ресурсного забезпечення. Важливими детермінантами одержаних відмінностей виступає широке коло принципів і політик, що охоплюють і самий перелік благ, що створюються в «соціальному секторі», і принципи й механізми ресурсного забезпечення його установ (зокрема форми поєднання бюджетного і комерційного фінансування їх діяльності), способи контролю, оцінювання результатів і винагороди за працю їх персоналу та ще ціла низка принципово важливих характеристик, що визначають міру використання наявного ресурсного потенціалу для досягнення цілей людського розвитку суспільства.

Принциповість розходження траєкторії соціального розвитку України і провідних країн наочна (рис. 1).

Україна — єдина країна, що розпочавши не з гіршої позиції, втратила десятиліття 1990–2000 рр. на реформи, цілі яких не були сформульовані в термінах поліпшення умов життя широких верств населення, а тягар яких мав руйнівний вплив, переважно на сектори з високою питомою вагою бюджетного фінансування серед джерел ресурсного забезпечення. Надалі зростання було нестабільним і переривалось вагомими періодами спаду та стагнації, що зробило відставання України дуже масштабним, хоча в загальному рейтингу вона втратила в 2019 р. лише одну позицію, порівняно з 1990 р.

Наведене свідчить про якісне розходження, що відбулось в останнє десятиліття ХХ, перші двадцять років ХХІ ст. між розвинутими країнами та Україною. Причиною такого розходження виступають, по-перше, ресурсні обмеження, (нестача фінансування, що робить найефективніші та найраціональніші варіанти розвитку соціальної сфери України недосяжними) та залишає у фокусі вибору з «досяжних» ті, що навіть за повного використання їх потенціалу передбачають відставання України від темпів соціального розвитку провідних країн. По-друге, вплив інституціональної спроможності органів державної влади й установ соціальної сфери, що зумовлює також суттєве невикористання навіть того невисокого потенціалу ефективності, що соціальна сфера має за наявних ресурсних обмежень. Відповідно, кумулятивний вплив двох груп факторів за схемою «нестача ресурсів — зниження інституціональної якості — неспроможність залучати ресурси поза бюджетним фінансуванням — монополія бюджетного фінансування — нестача ресурсів» позбавляє соціальний сектор України перетворитись на осередок ефективного освоєння інвестицій в людський капітал [13].

Незважаючи на таку несприятливу ситуацію, відставання України від групи країн з найвищими значеннями ІЛР за економічними можливостями протягом ретроспективного періоду було більш вираженим, ніж відставання за розвитком соціальним, що свідчить про зростання навантаження на соціальну сферу, про те, що негативна динаміка ресурсного забезпечення соціальної сфери певною мірою компенсується підвищенням соціальної результативності її функціонування.

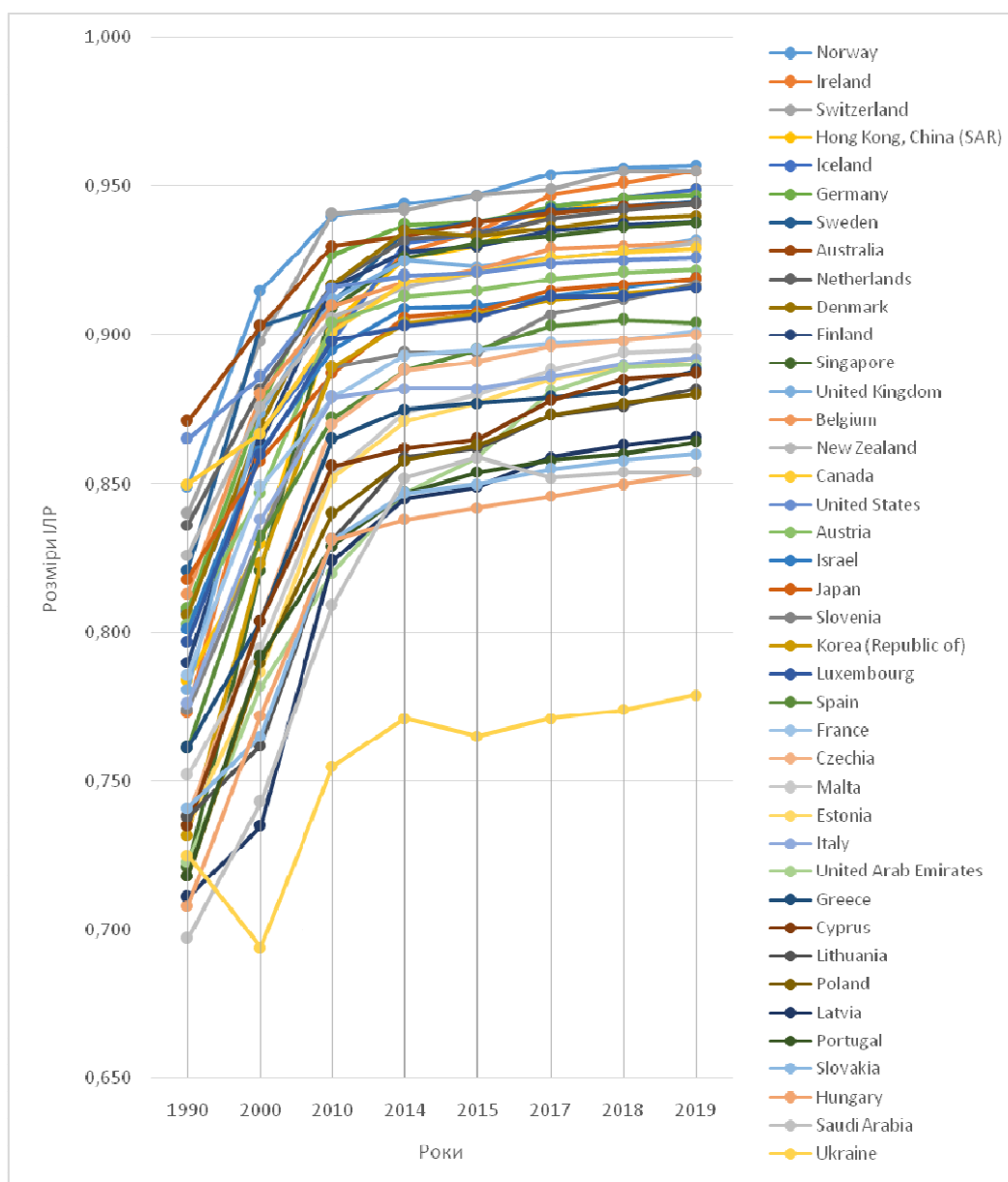

Рис. 1. Динаміка ІЛР України та провідних країн

Джерело: побудовано автором за даними HDR data та World Bank data, URL: <http://hdr.undp.org/en/data> та <https://data.worldbank.org/>

Зокрема, на початок ретроспективного періоду відставання України від максимального по групі країн з найвищими значеннями ІЛР значення національного доходу в розрахунку на одну особу населення становило майже 1850 % (за базу розрахунків відсотків тут і далі прийнято показник України, щоб забезпечити порівнюваність даних), від мінімального — майже 150 % і від середнього

— 799,5 %. Отже, відставання за показником економічних можливостей країни одразу було значно більшим, ніж за соціальним розвитком (за яким Україна відставала від країни лідера трохи більше, ніж на 20 %).

Надалі розрив збільшувався, скорочуючи можливості розвитку для соціальної сфери та радикалізуючи відставання за ресурсним її забезпеченням. Станом на 2019 р. відставання України за розмірами душевого національного доходу від провідної за ІЛР країни становило вже 2877 % (зросло майже в 1,6 разу), від країни, що замикає тридцятку за ІЛР — 423,6 %, а від середнього (незваженого за чисельністю населення) по 30 країнам з найвищим рівнем ІЛР — на 1160,1 %.

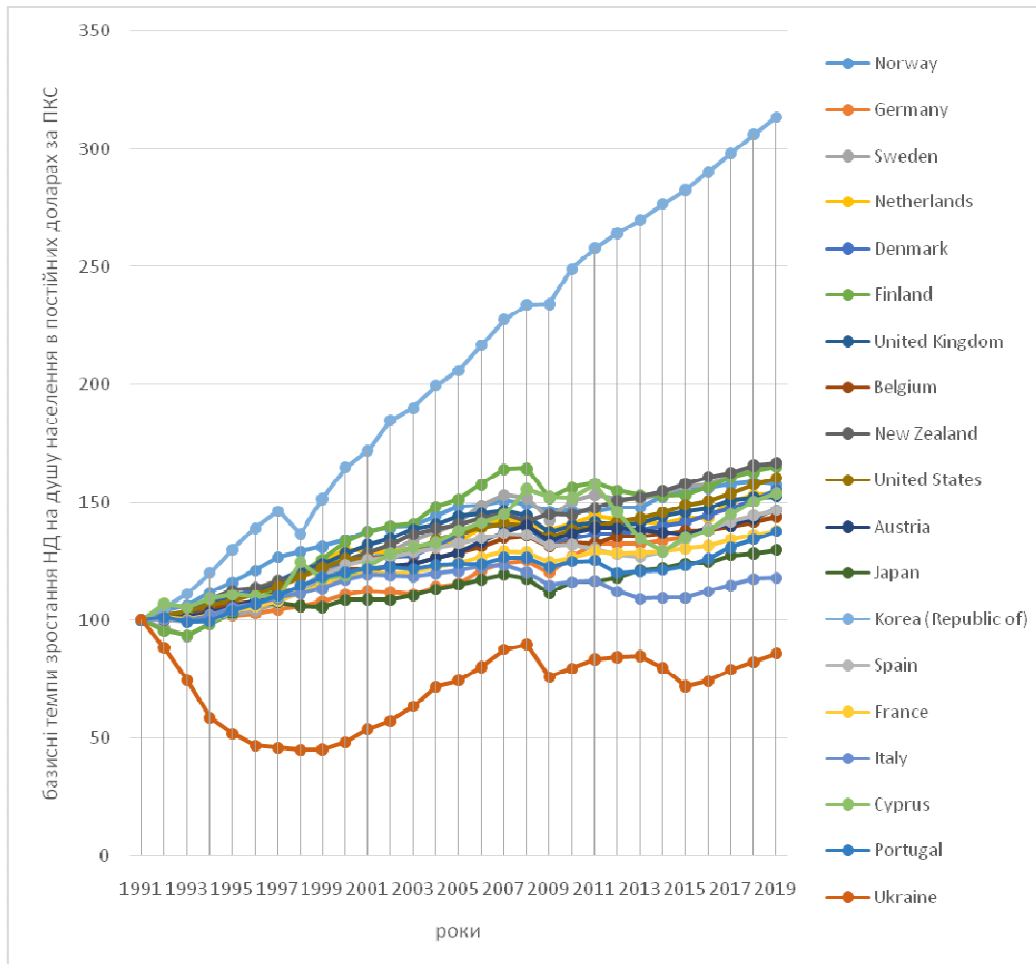

Рис. 2. Динаміка національного доходу на особу України та провідних країн

Джерело: побудовано автором за даними HDR data та World Bank data, URL: <http://hdr.undp.org/en/data> та <https://data.worldbank.org/>

Бачимо, що і розмір розриву і динаміка зростання цього розриву з роками стосовно національного доходу суттєво вище за розрив, властивий показникам

соціального розвитку. Відповідно, Україна все ще належить до країн, що в системі координат залежності «душовий національний дохід — рівень соціального розвитку» перебуватимуть над лінією тренду: переважна більшість країн з аналогічним рівнем економічної ефективності мають значно нижчі значення ІЛР, а країни з аналогічним значенням ІЛР — значно вищі показники економічної ефективності.

Важливо, що відносини динаміки національного душевого доходу із динамікою соціального розвитку має нелінійний, неодноспрямований характер. Адже результати функціонування соціальної сфери виступають не лише результатом (функцією) ресурсного забезпечення і одержують кращі, чи гірші передумови залежно від досягнутої економічної ефективності, а й самі виступають вважливою передумовою такої ефективності. По суті, показник національного доходу на особу відображає й ефективність функціонування соціальної сфери — її здатність забезпечити насиченість національної економіки кваліфікованої праці та надати національному виробництву такого джерела конкурентних переваг на глобальних ринках, як вища наділеність ресурсами кваліфікованої праці.

Відповідно, динаміка, що спостерігається стосовно національного доходу (рис. 2) — періоди зростання регулярно перериваються глибокими спадами — виражає і умови ресурсного забезпечення соціальної сфери, і один з визначальних аспектів її результатів. Стосовно України, вагомим додатковим фактором виступає структура розподілу державного бюджету: більша, чи менша питома вага витрат на соціальну сферу та внутрішня структура таких витрат. Стосовно України ці чинники, переважно не є сприятливими, порівняно з іншими країнами — зокрема питома вага витрат на освіту й охорону здоров'я в Україні в складі ВВП одна з найнижчих в Європі.

Отже, значною мірою, традиційна теза політичного дискурсу в Україні — масштабне розширення фінансування соціальної сфери неможливе через обмеженість наявних економічних можливостей, а поліпшення ресурсного забезпечення соціальної сфери можливо досягти лише ціною посилення податкового тиску на національне виробництво так само вірна як і однобічна. Вона зберігає вірність доки ігнорується потенціал позитивного впливу соціальної сфери на ефективність національного виробництва, здатність соціальної сфери підвищувати економічну ефективність та власне збільшувати доходи економіки.

Отже, значною мірою, традиційна теза політичного дискурсу в Україні — масштабне розширення фінансування соціальної сфери неможливе через обмеженість наявних економічних можливостей, а поліпшення ресурсного забезпечення соціальної сфери можливо досягти лише ціною посилення податкового тиску на національне виробництво так само вірна, як і однобічна. Вона зберігає вірність доки ігнорується потенціал позитивного впливу соціальної сфери на ефективність національного виробництва, здатність соціальної сфери підвищувати економічну ефективність та власне збільшувати доходи економіки.

Висновки. Період з початку 90-х років ХХ ст. по теперішній час став періодом втрачених можливостей для економіки України та її соціального сектору: відставання від провідних країн зростало як за ІЛР, так і за розмірами національного доходу на особу. Проте відставання за розмірами національного доходу зростало значно швидше та набуло значно більшого масштабу, ніж відставання за ІЛР, що свідчить, що в умовах погіршення ресурсного забезпечення соціаль-

ний сектор України компенсує негативний вплив на суспільні результати свого функціонування. Проте нарощення навантаження на соціальний сектор створює вкрай несприятливі умови для відтворення його інституціональної спроможності, унеможливує поширення ефективних механізмів та процедур взаємодії установ соціальної сфери з основними групами контрагентів.

Вирішення проблеми недостатнього ресурсного забезпечення соціальної сфери неможливе за збереження явного домінування бюджетного її фінансування та без поширення інститутів, що забезпечать дієві стимули до орієнтації установ соціальної сфери на насичення економіки ресурсами кваліфікованої праці та її перетворення на сферу ефективного освоєння інвестицій в людський капітал. Ефективного — значить такої, що забезпечує високу віддачу на вкладення, у вигляді зростання майбутніх доходів інвесторів.

Література

1. Насилие и социальные порядки. Концептуальные рамки для интерпретации письменной истории человечества [Текст] / пер. с англ. Д. Узланера, М. Маркова, Д. Раскова, А. Расковой. М.: Изд. Института Гайдара, 2011. 480 с.
2. Аджемоглу Дарон, Робінсон Джеймс. Чому нації занепадають? Походження влади, багатства і бідності / пер. Олександр Дем'янчук. К.: Наш Формат, 2016. 440 с.
3. Sen A.K. Liberty, unanimity and rights. *Economica*. vol.43. August 1976. P. 217-245.
4. Sakiko Fukuda-Parr. The Human Development Paradigm: operationalizing Sen's ideas on capabilities. *Feminist Economics*. 9(2-3). 2003. P. 301-317.
5. Sen, Amartya. 1989. «Development as Capabilities Expansion.» *Journal of Development Planning*. 19: P. 41-58.
6. Sen, Amartya and Sudhir Anand. 1994b. "Human Development Index: Methodology and Measurement." United Nations Development Programme Occasional Paper 12. New York: Human Development Report Office.
7. Technical notes HDR 2020 report.
8. Ekaterina Domorenok, Paolo Graziano & Laura Polverari (2021) Introduction: policy integration and institutional capacity: theoretical, conceptual and empirical challenges, *Policy and Society*, 40:1, 1-18, DOI: 10.1080/14494035.2021.1902058
9. Candel, J. J., & Biesbroek, R. (2016). Toward a processual understanding of policy integration *Policy Science*. 49(3). P. 211–231.
10. Capano, G., Howlett, M., Darryl, S. L. J., Ramesh, M., & Goyal, N. (2020). Mobilizing policy (In) capacity to fight COVID-19: Understanding variations in state responses. *Policy & Society*. 39 (3), P. 285–308.
10. Catalano, S. L., Graziano, P., & Bassoli, M. (2015). Devolution and local cohesion policy: Bureaucratic obstacles to policy integration in Italy. *Journal of Social Policy*, 44(4). P. 747–768.
11. Dunlop, C. A. (2015). 'Organizational political capacity as learning'. *Policy & Society*. 34(3). P. 259–270.
12. European Commission (2020). A practical toolkit for preparing Roadmaps for Administrative Capacity Building. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/how/improving-investment/roadmap_admin
13. El-Taliawi, O. G., & Van Der Wal, Z. (2019). Developing administrative capacity: An agenda for research and practice. *Policy Design and Practice*. 2(3). P. 243–257.
14. Кудінова А., Веба Д. Проблеми соціальної сфери в Україні: результат дефіциту ресурсів чи неефективного державного регулювання? *Україна: аспекти праці*. 2014. № 3. С. 34-41.

References

1. North, D. C., Wallis, J. J., & Weingast, B. R. (2009). *Nasylve v sotsval'nye poryadky. Kontseptual'nye ramky dlya ynterpretatsyy pys'mennoy ystoryy chelovechestva [Violence and social orders: A conceptual framework for interpreting recorded human history]*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Acemoglu, Daron, and James A. Robinson (2016). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. K: Nash Format, 440.
3. Sen, A.K. (1976). Liberty, unanimity and rights. *Economic*, Vol.43, pp. 217-245.
4. Sakiko Fukuda-Parr (2003). The Human Development Paradigm: operationalizing Sen's ideas on capabilities. *Feminist Economics*, 9(2-3), 301-317.
5. Sen, Amartya (1989). "Development as Capabilities Expansion." *Journal of Development Planning* 19: 41 — 58.
6. Sen, Amartya and Sudhir Anand. 1994b. "Human Development Index: Methodology and Measurement." United Nations Development Program Occasional Paper 12. New York: Human Development Report Office.
7. Technical notes HDR 2020 report.
8. Ekaterina Domorenok, Paolo Graziano & Laura Polverari (2021). Introduction: policy integration and institutional capacity: theoretical, conceptual and empirical challenges, *Policy and Society*, 40:1, 1-18, DOI: 10.1080/14494035.2021.1902058
9. Candel, J. J., & Biesbroek, R. (2016). Toward a processual understanding of policy integration *Policy Science*, 49(3), 211–231.
10. Capano, G., Howlett, M., Darryl, S. L. J., Ramesh, M., & Goyal, N. (2020). Mobilizing policy (In) capacity to fight COVID-19: Understanding variations in state responses. *Policy & Society*, 39 (3), 285–308.
10. Catalano, S. L., Graziano, P., & Bassoli, M. (2015). Devolution and local cohesion policy: Bureaucratic obstacles to policy integration in Italy. *Journal of Social Policy*, 44(4), 747–768.
11. Dunlop, C. A. (2015). 'Organizational political capacity as learning'. *Policy & Society*, 34(3), 259–270.
12. European Commission (2020). A practical toolkit for preparing Roadmaps for Administrative Capacity Building. Available from: Retrieved from https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/how/improving-investment/roadmap_admin
13. El-Taliawi, O. G., & Van Der Wal, Z. (2019). Developing administrative capacity: An agenda for research and practice. *Policy Design and Practice*, 2(3), 243–257.
14. Kudinova, A., Verba, D. (2014). Problemy sotsial'novi sfery v Ukrayini: rezul'tat defitsytu resursiv chy neefektyvnoho derzhavnoho rehulyuvannya? [Problems of the social sphere in Ukraine: the result of lack of resources or inefficient state regulation?]. *Ukraina: aspect praci - Ukraine: aspects of labor*. № 3, P. 34.

Стаття надійшла в редакцію 00.00.2021